

ŽENA – ZARUČNICA I MAJKA

PROF. IVAN CVITANOVIĆ

»I reče Bog: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična...Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, *muško* i žensko stvori ih«. (Post 1,26 i 27)

»I vidje Bog sve što je učinio, i bijaše veoma dobro. Tako bude večer, pa jutro – dan šesti.« (Post 1,31)

I pošto je Bog Adama postavio u Eden, i izdao mu zapovijedi o stablu spoznaje dobra i zla, reče: »Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on.« (Post 2,17) Nato Adam reče:

»Gle, evo kosti od mojih kostiju,
meso od mesa mojega!
Ženom neka se zove,
od čovjeka kad je uzeta!«

Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo« (Post 2,23 i 24).

Moj je zadatak da razjasnim, kako to njih dvoje, muž i žena, *mogu postati jedno tijelo*, a da i dalje ostanu svoji i zasebni, odvojeni i s vlastitim imenom?! U čemu je bit majčinstva? Je li žena različita od muškarca i po čemu je različita? U čemu se ostvaruje ljubav između muža i žene? Koja je razlika između zaljubljenosti i prave ljubavi? Koje bogatstvo proizlazi iz zaručnice ljubavi? Koje opasnosti prijete zaručnicima? Zašto Crkva smatra da brak mora biti jedinstven? Zašto je narastavljiv?

Na sva ta i slična pitanja već je odgovorio naš papa Ivan Pavao II. svojim apostolskim pismom »*Mulieris dignitatem*« na Veliku Gospu 1988.

Ovdje napominjem da moje predavanje ne želi biti sažetak papina pisma, već da ga treba slušati kao razmišljanje povodom papina pisma i kao svojevrsno razjašnjenje ključnih pojmova iznesenih, a posebno sažetih u tri riječi: žena, zaručnica, majka

ŽENA

Žena je čovjeku darovana kao san: da onome koji sreću ima bude blagoslov a ponekom prokletstvo. Žena je čovjek kao i muškarac, sa svim pravima, sa svom ljepotom, sa svojom osobnošću, koja se uistinu i rađa u odnosu u koji ulazi totalitet, cjelina bića žene i muškarca, njihova ljubav i njihova sloboda. Žena je muškarcu darovana kao partner, kao pomoć, kao ogledalo u kojem će muškarac sagledati i naći sebe. I obratno. Žena je muškarcu darovana kao čudo: muž će u ženi naći sebe i sve ono što nije on. On će u njoj naći svoju dušu. K.G. Jung je učio, da svaki muškarac u sebi nosi dušu žene (anima!), a da svaka žena u svojim grudima ima dušu muškarca (animus!). Po njemu je duša neostvareni dio naših mogućnosti, za razliku od osobe koja opisuje ostvarene realne odnose. Zato žena, koja nije muškarac ima muškarčevu dušu, a muškarac koji nije žena ima dušu žene. Zato će muškarac, kad pronađe ženu svojih snova, njoj reći: *dušo moja!* Zato su pune značenja, topline i ljepote Goetheove riječi: **ONO VJEČNO ŽENSKO NAS OPLEMENJUJE.**

I začudo, u Bibliji nalazimo divnih riječi u pohvalu ženi (vidi: Sirah 26 ili Izreke 30: »pjesma od vrsnoj ženi«), ali se tu nalaze i sljedeće tvrdnje: »Otkrih da ima nešto gorče od smrti – žena, ona je zamka, srce joj je mreža, a ruke okovi; tko je Bogu drag izmiče joj, a grešnik je njezin služanj... Nađoh čovjeka – jednog od tisuću, a žene ne nađoh među svima nijedne« (Prop 7,26 i 28). I razumljivo je da će taj u najmanju ruku dvostruki stav o ženi imati i svojih sljedbenika do današnjih dana.

Gilgameš

Priču o ženi nalazimo i na prvoj ploči epa o Gilgamešu. Da ispuni želju ANU-a, boga neba, Aruru: »Opere ruke, uze blato i ovlaži ga svojom božanskom majčinskom pljuvačkom. Oblikovana Enkidua, stvori junaka...« (Gilgameš str. 55.). Enkidua je bio snažan i divlji, i da ga pripitomi i uljudi Gilgameš mu šalje mladu ženu, koja se posvetila Ištari, boginji ljubavi, kojoj daje upute: »Kad on dođe sa životinjama na pojilo, zbací sa sebe odijelo da bi on uzeo bujnost tvoga tijela« (Gilgameš str. 56). I tako je po ženi Gilgameš stekao najvećeg prijatelja.

Grčka misao

Treba reći da u grčkoj kulturi žena ima sasvim sporedno mjesto: ona je smatrana drugorazrednim bićem, nesposobnom da bude ratnik i filozof, što su izuzetne vrijednosti klasičnog svijeta. Ni na drugim područjima napretka i znanosti ona se nije isticala. To je opet bilo povezano, da li kao uzrok ili posljedica – svejedno je, s filozofskim mišljenjem o ženi.

Mit o androginu

U Platonovoj Gozbi Aristotel govori: »Isprva su bila tri ljudska roda, tj. muški, ženski i muško-ženski rod«. I Bog ih je rasjekao na polovice, pa od tada jedna polovica za drugom žudi. U ovom mitu žena je još ravnopravna u svemu s muškarcem. Razlike će se isticati kasnije.

Sokrat

Također u Gozbi Sokrat će u svome završnom govoru iznijeti prekrasne Diotimine riječi: »Trudni su svi ljudi i tijelom i dušom; i kada dođu u određeno

stanje, naša priroda tada žudi za rađanjem. A radati ne može u ružnoći nego u ljepoti. Jer združenje čovjeka i žene je rađanje. A to je božanska stvar, i to je u biću koje je inače smrtno besmrtn dio« (str. 78). I tako za Sokrata ljubav biva: ŽUDNJA ZA RAĐANJEM U LJEPOTI I DOBROTI (u Bogu!), ŠTO TEŽI K BESMRTNOSTI. Pa ipak, uza svu poetičnost Sokratove definicije ljubavi i, vjerojatno, najveću preciznost kojom je on uspio definirati ljubav, ona, kad se poveže s krivim shvaćanjima žene kod starih Grka, dovodi do golemih zastranjenja. Ovdje je važno zapaziti dvije stvari: (1) ljubav se definira kao *žudnja* za dobrotom i ljepotom (dakle, te dobrote i ljepote u ljubavi još nema!) i (2) žena se smatra manje lijepom (odnosno, manje sposobnom za stvaranje duhovne ljepote) i dobrom. Zato je razumljivo što je kod Platona na većoj cijeni ljubav muškarca prema muškarcima, posebno prema izuzetno sposobnijim mladićima, nego prema ženi, iako se čini da se ta ljubav treba samo duhovno shvatiti. To se mišljenje može potvrditi i navodima iz Fedra, gdje Platon na više mjesta navodi »filozofsku ljubav prema mladićima (Vidi str. 138). Treba ipak priznati da je Platon u kalagatiji postavio metafizičke temelje ljubavi i da je kao prvi pokušao smjestiti ljubav u transcendentne okvire. Pa ipak, tu je ljubav *jednosmjerna*, ružniji nužno voli ljepšega, ona nas uzdiže prema višemu, a zanemaruje se korespondencija ravnopravnih i uzajamnih osobnih odnosa.

Aristotel

Uza svu novost Aristotelove genijalne misli i njegova izuzetnog smionog smještanja ljubavi u okvir prijateljstva, ipak mi se čini, da on nije bio dovoljno dosljedan, pa ni hrabar. U to se lako uvjeriti može svatko, tko pročita VIII. i IX. knjigu njegove *Mikomahove etike*. U skladu sa svojim realističkim shvaćanjem svijeta i čovjeka Aristotel Platonovu žudnju za kalagatijom, koju također i naziva ljubavlju, zamjenjuje provrsnom žudnjom: (1) žudnjom za korišću, (2) žudnjom za užitkom i (3) žudnjom za moralnim dobrom. To se sve, po njemu, postiže u okviru prijateljstva. Zato je za prijateljstvo nužno da se osjeća naklonost, i to uzajamna, iz jednoga od navedenih razloga. Očito je, da su na sve te tri razine prijateljstva moguća i česta, i da ti »nazovi prijatelji« svi smatraju da se međusobno vole. Pa ipak Aristotel, začuđujuće točno, navodi, da *prijateljstvo zahtijeva jednakost* (što izgleda nespojivo s Platonovim stajalištem, to više kad se ljubav i prijateljstvo gotovo poistovjećuje) i da se ono *zasniva na ljubavi prema samome sebi*. »Jer, prijateljstvo je zajednica, i kao što se čovjek odnosi prema samome sebi tako se odnosi i prema prijatelju« (str. 250). Ili, on će napisati: »Svatko je, naime, najveći prijatelj samome sebi, i zato mora najviše voljeti samoga sebe« (str. 239). Aristotel pravilno jamčejuće da je za prijateljstvo i ljubav potreban izbor. On će napisati: »Ljubav ima uglavnom karakter strasti, a prijateljstvo karakter utvrđenog moralnog svojstva, jer ljubav se osjeća i prema neživim stvarima, dok je za *uzajamnu ljubav* (prijateljstvo!) *potreban izbor*; izbor je pak uvjetovan utvrđenim moralnim svojstvom« (str. 205). »Održavati prijateljstvo s mnogo ljudi istodobno – u smislu potpunog, savršenog prijateljstva – *nije moguće*; kao što se ne može biti ni u ljubavnim odnosima, u smislu prave ljubavi, istodobno s mnogo njih. Jer, takvo je prijateljstvo (kao i ljubav) na najvišem stupnju, vrhunac, i po prirodi može imati samo jedan objekt« (str. 205). »Ljubav polaže pravo na to da predstavlja najveći stupanj prijateljstva i osobne privrženosti, a to može postojati samo prema

jednoj osobi« (str. 247). »Ljudi s mnogo prijatelja, koji su sa svakim povjerljivi i prisni, nisu nikome pravi prijatelji«. Unutar ovog općeg razmišljanja o prijateljstvu Aristotel iznosi i svoje mišljenje o ljubavi u braku, pa tako, posredno, i o ženi. Između muža i žene postoji za Aristotela aristokratski oblik prijateljstva i ljubav, »jer i tu je mjerilo vrlina, a boljemu pripada veći dio dobra, a svakome ono što mu odgovara (str. 215). »*Muško kao dostojniji* ima vlast, ali samo u onim stvarima za koje je mjerodavan, dok ženi prepušta sve ono što njoj odgovora. Ako muškarac hoće da sam u svemu odlučuje, onda on kvari odnos izopačavajući ga u duhu oligarhije« (str. 214). Jer, treba znati da je: »*čovjek po prirodi određen za bračni život još više nego za život u društvenoj zajednici...* međutim, bračna zajednica nema za cilj samo stvaranje potomstva, nego se stvara i radi drugih životnih ciljeva« (str. 218). »Bračni odnos pruža i korist i uživanje. Veza te ljubavi može biti i *obostrana vrlina* – ako su oboje čestiti i valjani – jer svaka strana ima svoje vlastite vrline, i te osobne prednosti jednog izvor su sreće za drugoga« (str. 219). Djeca tu vezu samo pojačavaju, jer: »ono što je zajedničko drži ljude zajedno« (219).

Pa ipak, uza sva genijalna rješenja problematike prijateljstva i ljubavi, imamo Aristotelu štošta prigovoriti. Nije se mogao osloboditi predrasude o nižoj vrijednosti žene, a budući da je ljubav (i prijateljstvo) bitno povezao s objektom ljubavi, a nije njezinu vrijednost tražio u subjektu kojih ljubi, došao je do paradoksalnih – a ja osobno mislim, netočnih – zaključaka. Tako, Bog kao apsolutno dobro ne može ljubiti čovjeka, već samo svojom dobrotom Bog čovjeka privlači da ga ljubi; žena mora ljubiti muža, jer je on po naravi bolji od nje, ali muž ne treba voljeti ženu. Dapače, ako muž voli ženu, on se time kvari, jer voli objekt koji je manje vrijedan i manje dobar od muškarca. Zato Aristotel smatra »da većina ljudi više voli da bude voljena nego da voli« (209). »Biti voljen predstavlja radost i zato je biti voljen vrednije nego biti odlikovan« (str. 209). To bi bio dokaz da u sebi nosimo vrijednost i dobrotu.

Stoici

Uz gore spomenuta mišljenja i povijesnosociološke predrasude o ženi, koje ovdje neću navoditi, treba istaknuti i stoičko mišljenje o slojevitosti ljudske duše, koje svoj korijen ima u gore spomenutim filozofijama Platona i Aristotela, a bitno će utjecati na sv. Pavla, manihejce, Origena i Plotina. Treba ipak reći da će sv. Pavao doslijedno i točno slijediti novost Evanđelja i u Drugoj poslanici Korinćanima, u trinaestoj glavi, napisati najljepšu himnu ljubavi koju je svijet ikada čuo. Za njega više nema opozicije muško-žensko, svi smo Kristovi, a Krist je Božji. Pavao će, upravo obratno od Aristotela, narediti muževima da ljube svoje žene kao što Krist ljubi Crkvu, što je, zapravo, *kršćanska novost* – agape. Pa ipak, u njegovim će poslanicama biti tragova stoičkog utjecaja što će zamutiti Kristovu jasnoću izričaja: »Njih dvoje bit će jedno tijelo«.

Stoici su, naime, čovjeka zamišljali kao biće koje je sastavljeno od tijela, duše i duha. Pod pojam tijela tu se podvode i svi »tjelesni prohtjevi i žudnje«. Duša obuhvaća sve osjete i sve životne funkcije. Duh bi bio ono što mi danas nazivamo razumom, voljom i višim osjećajima. Duh bi u čovjeku bio kao u tamnici iz koje čezne da se oslobodi. Kad se to dogodi, duša i tijelo idu u smrt, a duh se vraća apsolutnom duhu (često zamišljano i kroz proces seljenja duše). U ovoj trijadi očito je naglašen i prenaglašen duh. Zato je i razumljivo da je na kršćansku misao stoicizam imao golem utjecaj. Čak bih rekao, presudan! Izgleda da su za stoike brak i ljubav uglavnom zasnovani na tjelesnoj žudnji i

svojstvima duše. A ako je to tako, onda je očito da je tu samo jedan mali korak do manihejskog prezira braka čemu naginju i neki moderni mislioci i suvremenici poput Weiningerera u knjizi *Pol i karakter*. Sv. Pavao u 7. glavi prve poslanice Korinćanima iznosi mudre životne upute o udaji i djevičanstvu, da bi zaključio: »Tako onaj koji udaje svoju djevicu dobro čini, a onaj koji je *ne udaje bolje čini*«. U čitavoj toj glavi, a nisam to našao ni na drugim mjestima, ne vidi se *prednost braka* ni u čemu drugome već u zadovoljavanju strasti i ostvarivanju dopuštene ovozemaljske ugone. To čovjeka čini podijeljenim na ovozemaljsko i nebesko, a bolje bi bilo, po Pavlu, težiti samo za nebeskim. To mi se čini previše pojednostavljenim. O tome ću govoriti kasnije.

Gnostici

Kod gnostika Valentina duhovni se svijet, ili sistem eona, vječnih bitnosti, zamišlja kao razlaganje (razvijanje) pradžbine (bithos). Najprije je *šutnja*, koja se naziva mišljenje, zatim *duh* kojemu je (u drugoj suzuginji) predmet istina (carstvo ideja), zatim *um* (logos) te *život* (zoe), pa (u četvrtoj suzuginji) *čovjek* i životna zajednica (eklesia).

Plotin

Za razumjeti kršćansko shvaćanje zaručničke ljubavi smatram potrebnim i podsjetiti na Plotinovo razmišljanje o tom problemu. Ono je u sklopu čitave njegove filozofije. On čitavi pojavni i nepojavni svijet zamišlja na slijedeći način. Iz JEDNOG emanacijom proizlazi DUH (NOUS) iz DUHA proizlazi DUŠA. Ako se duša odnosi na duh, naziva se psihe; ako je pak stvaralački princip, ona je fizis, iz duše proizlazi materija. Duša za Plotina ima nevjerojatno složen zadatak: ona je sama emancijskim procesom proizašla iz duha i sada mu je prebivalište, njegov dom, mjesto gdje on sagledava svoju transcendentnost; duša je s druge strane stvaralački princip materije. Zato bi, za Plotina, put istinskog života trebao ići drugim smjerom: osloboditi se materije (via purgativa), omogućiti duhu da zavlada u duši (via iluminativa) i da se, konačno, duh sjedini s Jednim (via unitiva). Plotin je svoje ENEADE prozeo razmišljanjima o ljubavi. I to će na svoj način u mnogome utjecati na razvoj kršćanske duhovne misli i askeze, a posredno i na srednjovjekovnu misao o ženi. Ljudska duša sluti i rađa ljepotu i ljubav. On piše: »Gdje je taj koji je stvorio toliku ljepotu i toliko snažan život, taj koji je rodio bivstvo« (VI.7.31.1). »Ako je *Ono* nešto ljubljeno i drago, *Ono* bi bilo to što rađa ljepotu« (VI.7.32.31). Zato će Plotin nazvati ljubavlju onaj divni osjećaj žudnje za Jednim: »Ako se ljubavnici nalaze u onome što posjeduje čulni lik, još uvijek ne vole, a kad se iz ovoga u njima, u nedjeljivoj duši, rodi lik koji nije opažajan, tada *nastaje ljubav*« (VI.7.33.25). I tako čovjek preko ljubavi nalazi smiraj u Bogu: »Bog nije ni izvan koga već je u svima i sa svima, mada oni to ne znaju« (VI.9.7.29). Zato: »Onaj koji razumije samoga sebe znat će od kuda potječe« (VI.9.7.35). Ipak će Plotin i reći: »Duša, kao *različita od Boga*, ali i kao nešto što iz Njega potječe, po nužnosti ljubi Boga« (VI.9.9.29). »Biti daleko od Njega (Boga) znači samo manje biti« (VI.9.9.14). Naš je cilj da Boga otkrijemo i da se s njim sjedinimo.« Tamo je istinski predmet ljubavi s kojim je moguće sjediniti se... budući da više nismo obavijeni s puti« (VI.9.9.45).

Očekivati je, a to se i događa, da će u papinu pismu žena biti razjašnjena na način kako je prema ženi u Evanđelju Krist postupao. Dvije početne tvrdnje razjašnjavaju papino stajalište: »Muškarac i žena su od početka osobe. Žena je drukčija osoba iste ljudske naravi« (Str. 18).

»Muškarac i žena su slični Bogu ukoliko su *razumna* i slobodna stvorenja, sposobna da Boga spoznaju i ljube« (str. 19). »Da je čovjek stvoren kao muškarac i žena, slika božja ne znači samo da je svaki pojedini od njih sličan Bogu kao razumno i slobodno biće. To znači također da su muž i žena kao »dvoje u jednom« u zajedničkoj ljudskoj naravi pozvani da žive zajedništvo ljubavi koje je u Bogu i u kojemu se tri božanske Osobe ljube u intimi otajstva božanskog života« (str. 19). Papa će citirati i »Gaudium et spes«: Čovjek ne može potpuno naći sebe osim po iskrenom darivanju samoga sebe« (str. 24). Ovdje se sada nameću dva ključna problema: kako papa shvaća ljudsku osobu i što znači izraz »drukčija osobnost iste ljudske naravi«?

Iz papina pisma, a i iz drugih papinih spisa razvidno je, da je za njega osoba »duhovni centar akata« (M. Scheler). Mislim, da je za njega, kao i za Schelera, *osoba – prava bitna srž čovjeka kao i jedini oblik egzistencije duha u konkretnoj ovozemaljskoj opstojnosti*. Biti same osobe pripada individualitet. U individualnosti osobe iskazuje se transcendencija s obzirom na svaku drugu osobu (intimitet osobe).

Opet naviru samo pitanja: ako je čovjek, muškarac i žena, osoban po odnosu, što u taj odnos bitno ulazi? Je li to nešto akcidentalno? Je li, naprotiv, taj osobni odnos, po kojem se sama osoba rađa, razvija i raste, transcendentalan, metafizičan, sazdan od nečeg bitnog, od bogatstva što čovjeka neizbrisivo obogaćuje i čini drugačijim? Da li ima razlike, i u čemu je ona ako je ima, među odnosima koje uspostavljaju međusobno muškarci ili žene, i odnosima u braku, te odnosima između čovjeka i Boga? Složit ćemo se da sve to mogu biti osobni odnosi. Ali, jesu li oni međusobno jednaki i donose li čovjeku, odnosno ženi i muškarcu, jednako bogatstvo? I koji se od tih odnosa mogu razvrgnuti, pod kojim uvjetima, kako i zašto? Koje od tih odnosa Bog učvršćuje? Ta Krist je govorio: »Što je Bog združio, čovjek neka ne rastavlja!« Što je to Bog združio? Zar je samo muškarac ženino bogatstvo? Zar žena nije bogatstvo muškarca?

Ovdje ću sada iznijeti ono što osobno smatram ključnim u čitavom svome izlaganju. Nadam se da su moje misli u potpunom skladu s naukom Ivana Pavla II iznesene u pismu »Mulieris dignitatem«.

I muškarac i žena s obzirom na osobu potpuno su jednaki. Oni participiraju istu ljudsku narav. Sve njihove razlike proizlaze iz različitih, ne samo sociološko-kulturno-društvenih uloga koje oni u životu trebaju živjeti, već i prirodnih uloga za koje su od Boga različiti stvoreni.

Zatim, treba izdvojiti zaručnički odnos po kome muškarac i žena bivaju *obogaćeni čudesnim bogatstvom*, koje obogaćuje njihove osobe do neslučenih razmjera. To ne vidjeti znači biti slijep. To ne htijeti priznati znači biti zao. S tim ne računati znači biti jadnik.

I, treće, posljedica zaručničkog odnosa jest *otvorenost* novom životu (djetetu), jest, bilo tjelesno bilo duševno, očinstvo i majčinstvo. Zato se djevičanstvo ne smije promatrati u opoziciji sa zaručništvom, već kao nešto što proizlazi iz duhovnog zaručništva i u sebi jest duhovno očinstvo ili majčinstvo. Zato bi, u

slijedu ovih razmišljanja, uspostaviti duhovno ili bračno zaručništvo trebalo biti jednako vrijedno i pod istim uvjetima bi se moglo, odnosno nebi se moglo, razvrći. (Vidi: »Mulieris dignitatem«, 54).

MUŠKARAC – ŽENA

Vrijeme je i mjesto reći zašto sam u prethodnim izlaganjima štošta toga rekao što, prividno, nije bilo nužno da se sagleda zadana tema. Međutim, ovdje samo upozoravam, da sam u svojim knjigama *Razgovor*, *Odnosi* i *Zaljubljenost* mnoge misli već iznio, a ovdje ću ponoviti samo ono što je nužno i što smatram bitnim za razumijevanje odnosa muškarac-žena, odnosno njihova bogatstva po njihovu odnosu.

1. Ljubav nije samo žudnja, najmanje samo tjelesna žudnja.
2. Ljubav se u potpunosti ne može odrediti samo po objektu ljubavi, pa ni onda kada bi taj objekt bio beskrajan.
3. Ljubav nije posljedica prijateljstva, niti se unutar prijateljstva može definirati.
4. Kad se ljubav po milosti, daru, događa među neravnopravnim, tada se mora dogoditi čudo, da se oni nađu na istoj razini (agape!).
5. Jednosmjerna ljubav je besmisao, najčešće, u krajnjoj liniji prokletstvo.
6. Ljubav se ne može dogoditi u čovjeku koji je podjeljen, koji je razlomak, sastavljen od nesuživljenih elemenata, koji nije osoba.
7. U ljubavi se moraju susresti osobe, bit čovjeka, a ne ono što je akcidentalno.

...*Za našu je temu zanimljivo i važno!*

God. 1986 prevedena je i tiskana u Beogradu knjiga Otta Weiningera, Židova, koji je u svojoj 22. godini sebi oduzeo život. Knjiga nosi naslov *Pol i karakter*. Tu taj mladi čovjek zastupa mišljenje, koje je inače nekim duhovnjacima vrlo blizu, da je žena materija, a muškarac forma, da žena nema nikakav odnos prema etici ni prema logici, ona nema ni apsolutnog Ja u sebi, pa ne može nikada biti ni genijalna. Po njemu je žena amoralna, nereligiozna, sva prožeta seksualnošću, a muškarac je i seksualan. Za njega opstoji samo pojam idealne žene, koju može ljubiti »platonskom ljubavlju«. Weininger ne razlikuje zaljubljenost od ljubavi. On ne zna i neće da zna za ljubav prema konkretnoj ženi, sa svim njezinim manama i odlikama, sa svim njezinim osobnim bogatstvom. Zašto ovo spominjem? Jer je put od idealizacije žene do skrajnog prezira prema ženi vrlo kratak.

Ne vjerujem da će itko od nas danas zastupati još takva stajališta o ženi. Ali mi se ipak čini, da je žena u Crkvi praktično još duboko zapostavljena. Nije tu samo pitanje, da li žena može biti svećenik i da li će to ikada biti, o čemu uopće je ne želim raspravljati. Tu su u pitanju uloge žene u organizaciji Crkve, njezine slobode, mogućnosti i dopuštenosti da ozbiljno razmišlja i slično. Lako je reći: žena je osoba. Ali, treba ženi omogućiti da svoju osobnost i izrazi, da preko istinskog osobnog odnosa i postane ono što ona jest.

ZARUČNIČKI ODNOS

Papa će napisati: »Biti osoba znači težiti za samoostvarivanjem/koncilski tekst govori o »nalaženju samog sebe«/: što je ostvarivo samo po iskrenom darivanju samog sebe« (M.d.str.22). To »darivanje samog sebe« u temelju je i zaručničkog odnosa. Muškarac i žena su u zaručničkom odnosu jedno drugome povjereni. »Oni su jedno drugome *povjereni* kao osobe koje su prema samoj slici Božjoj stvorene. U tom povjerenju leži mjerilo ljubavi, *zaručničke ljubavi*. Da bi došlo do iskrenog predanja jednog za drugog, trebaju se svaki od njih osjećati odgovorni za to predanje« (M.d. str.45). Očito je da Papa naglašava da će čovjek, muškarac i žena, preko zaručničkog odnosa pronaći i ostvariti svoju osobnost, samog sebe, a to će moći postići samo preko iskrenog darivanja samog sebe drugome, u kome će, kao u ogledalu, samoga sebe i prepoznati i naći, i da će u ostvarenju te »zaručničke igre« biti mjerilo njihove međusobne ljubavi. Da bi se to ostvarilo, treba imati povjerenje u drugoga, svoga zaručničkog partnera, i treba postati svjestan odgovornosti za konačnu zrelost svoje osobe, ali i osobe drugoga, te ne zaboraviti na zahtijev potpunog darivanja sebe drugome, potpunog rizika predanja.

Sada je, valjda, očito da nije u duhu Papine misli, niti u duhu Evanđelja – a ja smatram, da to nije ni istinito – kad se pokuša zaručnički odnos protumačiti samo spolnošću – tjelesnom ili pak duševnom žudnjom jednoga za drugim, pa bilo to i uzajamno – korišću, željom za užitkom, ili, možda, tvrdnjom da je to samo ustanova za rađanje djece, ili bilo čime što nije povezano s osobom i njezinim rastom. Zaručnički je odnos mnogo dublji, plodniji, važniji i općenitiji nego smo možda mislili. Zato ću pokušati dublje proniknuti u bit toga odnosa.

Bit zaručničkog odnosa

Ne smijemo niti pokušati zasnovati bit zaručničkog odnosa na tjelesnoj žudnji, niti na uspostavi vlasti bilo muškarca nad ženom i djecom, bilo, možda, žene nad mužem, što nije previše rijedak slučaj. Čitamo u »Mulieris dignitatem«: »Kad čujemo biblijske riječi upravljene ženi: žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom (Post 3,16), otkrivamo lom i stalno ugrožavanje baš toga »jedinstva u dvoje«, koje zahtijeva dostojanstvo slike i prilike Božje u oboje. To gospodarenje očituje se poremećajem i slabljenjem one temeljne jednakosti koju muž i žena posjeduju u »jedinstvu između dvoje«. A to napose šteti ženi jer samo jednakost koja slijedi iz dostojanstva obiju osoba može obilježiti međusobne odnose pravim *zajedništvom osoba*« (M.d.str.30). Kad smo sada po Papinim riječima, sagledali *grešno izopačenje zaručničkog odnosa*, postaje nam jasno, da je to *izopačenje na tragu biti samog zaručničkog odnosa*. Dvije riječi gore dominiraju: zarobljavanje žene žudnjom koju će ona u sebi osjećati i nametanje oblika robovanja vlašću koju će muž za sebe prigrabiti. To nas upućuje na zaključak, da će među supružnicima ljubav koja će biti bit zaručničkih odnosa, u sebi morati sadržavati dva druga stajališta, potpuno suprotna gore navedenima, za koje rekosmo da su izopačeni. Dakle, *bit zaručničkog odnosa sastojat će se u ljubavi, koja će kao polazište imati slobodan izbor drugoga, realnog drugoga sa svim njegovim odlikama i manama, s njegovim imenom, njegovom sudbinom, njegovim bogatstvom i prokletstvom i (2) odlukom da njemu služimo, da njegovu slobodu potvrdimo, da je izaberemo za*

svoju slobodu, da na sebe uzmemo odgovornost za njezin rast, brigu da brinemo o njezinoj sudbini i da se borimo za njezina prava.

Ako je zaručnički odnos uspostavljen, ako je bračna veza ostvarena, onda se to mora dogoditi *recipročno*. Ljubav mora biti uzajamna. Ja se isto tako nadam da ću u ljubavi i sam biti od ljubljenog izabran, da će moja sloboda u mojoj ljubavi biti potvrđena, da će biti izabrana od jednog, meni najdražeg, bića za njegovu slobodu i da će se tako kao sloboda uistinu i potvrditi iskazati. Ja ću od tada biti sretan, jer živim u živom i dragom ljudskom srcu, jer barem netko na mene misli (Martin Buber je govorio: »Cogitor ergo sum«!). Zato neću umrijeti, zato sam obogaćen još jednim životom, još je netko za mene odgovoran, još netko brine brigu o mojoj sudbini, još netko trpi u mom bolu, još netko čami u mome prokletstvu.

Bogatstvo zaručničkog odnosa

Svaki odnos, a posebno zaručnički odnos višestruko obogaćuje čovjeka i omogućuje mu da razvije svoje mogućnosti do neslučenih razmjera. A taj zaručnički odnos drukčije se izražava riječju: LJUBAV! Sjetite se samo pjesme ljubavi sv. Pavla iz 13. gl. Poslanice Korinćanima. Sjetimo se divne Augustinove riječi: Ljubav je moja moja težina... Ili one sv. Ivana: Bog je ljubav.

Da bolje sagledamo bogatstvo ljubavi izdvajam slijedeće poglede.

1. *Potvrđivanjem drugoga* na pozitivan način stječem iskustvo o svojoj slobodi. Tako drugome *priznajem pravo* da bude svoj i neponovljiv, izuzetan i različit od mene i od svega moga iskustva, pa i od moje ljubavi. To zapravo znači ljubiti sve ljude, ljubiti i neprijatelje. To je tek istinskog moga čovještva, istinske moje slobode i prave moje ljubavi, koja je uvijek u biti nesebična, dar i darivanje, čudo i stvaralaštvo...

2. *Izborom drugoga* postajem bogatiji za jednu čitavu sudbinu, za jedno ljudsko biće, koje je u biti beskrajno kao i ja, ali koje je čudesno drukčije od mene samoga, upravo komplementarno meni, kao da je sastavljeno od svega onoga što nisam ja, što meni nedostaje, što ja u svojem životu nisam uspio ostvariti, a za čim čeznem čitavom svojom dušom. To čudo biva sada mojim izborom moje čudo. Ja se u njemu mogu ogledati. Oči toga bića sada bdiju nada mnom i onda kada spavam i kada sam budan. To biće me voli, a ne osuđuje me. Ona me razumije i onda kad mu ne pričam o sebi, ono me čuje i kad ne govorim. Njega boli što mene boli, njega veseli što mene veseli.

3. *S tim da sam i sam od drugoga izabran* moj život više nije uzaludan, on nečemu velikom, divnom, prekrasnom služi. Sve što radim za drugoga, radim za sebe u drugome. Ja u drugome rastem. I on u meni raste. Mi zajedno rastemo. Drugi je Arhimedova točka o koju se čovjek mora oprijeti da bi u vremenu i vječnosti živio.

4. *Služiti drugome*. On je rekao: »Tko želi biti prvi, neka bude zadnji od svih i sluga svima!« (Mk 9,35). I ovdje se ne jednom u potpunosti ostvaruju Kristove riječi! Zar bi i moglo biti drukčije? Veličina je čovjeka u tome da drugome služi, da za drugoga živi, jer: »Nitko nema veće ljubavi od ove: položiti svoj život za svoje prijatelje« (Iv. 15,13).

5. *Mogućnost rađanja*. Diotima je Sokrata naučila uzvišenoj istini: »Ljubav je rađanje u ljepoti i tijelom i dušom«. U zaručničkoj igri po slobodi događa se divno čudo u kojemu se otvara prekrasna šansa beskrajnog rasta njih oboje

koji u taj zaručnički odnos slobodnim izborom ulaze. Ali ne samo to. To je Bogom blagoslovljeno mjesto i vrijeme, gdje se rađa novi čovjek – DJETE! Djete je novo čudo i dar ljubavi. Ono je plod ljubavi i zato je i samo određeno da živi za ljubav, da bude *poljubac* ljubavi.

6. *Agape*. Već je Platon znao da ljudi mogu biti trudni samo u odnosu prema ljetpoti i dobroti, da mogu radati duhovno bogatstvo, beskrajnu ljubav. I Bog je OSOBA, čovjek, zato može i s Bogom biti *zaručen*. Pavao piše o zaručama Krista i Crkve. Ta veza treba da rađa duhovnu djecu, ljepotu, dobrotu, istinu, pravdu... i mora život činiti ljepšim, sadržajnijim, bogatijim, ispunjenijim, čudesnijim, sretnijim, jer Krist je rekao: »Po plodovima njihovim prepoznat ćete ih«.

MAJKA

Posebna sudbina žene jest to da je određena da bude majka. Rekli smo da su muškarac i žena ravnopravni jednaki u svojem ljudskom dostojanstvu, da su u svojoj osobnoj vrijednosti izjednačeni, da muškarac i žena zajednički čine čovjeka i da samo kao muškarac i žena čine sliku Božju. Isto smo tako ustanovili, da su u zaručničkom odnosu ravnopravni, da su i jedno i drugo bez ikakve prednosti, da u stvaralačkoj igri međusobne ljubavi nitko od njih nije prvi, niti važniji, nego, možda drukčiji. Zato mi se čini sumnjivim, ili barem nesretno napisanim, ako je točno prevedeno, jedno mjesto iz »*Mulieris dignitatem*« koji glasi: »Zaručnik je onaj koji ljubi. Zaručnica je ljubljena: ona prima ljubav da bi ljubila« (str. 84). U najmanju ruku to je jednako krivo kao i Aristoteolova (upravo suprotna!) tvrdnja da može i mora ljubiti samo žena muškarca, a ne muškarac ženu, ako ne želi da se tom ljubavlju prema ženi okalja. Papa je do gornje tvrdnje došao slijedeći Pavlovu analogiju Krista i Crkve – zaručnika i zaručnice. Možda je usput zaboravio da je Kristova ljubav prema Crkvi posebni oblik ljubavi: to je *agape*. U toj ljubavi uvijek postoji onaj tko je prvi, tko je početni član, čak, tko je više razine egzistencije. I on, paradoksalno, u svojoj ljubavi bira niži oblik egzistencije, ali tako da ga u svojoj ljubavi uzdigne na svoju razinu, na kojoj onda tek oni mogu izmjenjivati ljubav, biti ravnopravni. Između muškarca i žene to nije slučaj. I upravo je u tome čitava stvar, da se tako ne smije tretirati žena. Ako bi to bio slučaj, što, čini se, papa misli, onda žena ne bi bila ravnopravna muškarcu po svojoj osobi, već samo po milosti koju joj muškarac iskazuje.

Ako ima ikakve razlike muškarca i žene, a nje stvarno ima, ta se razlika nalazi u tome što je žena u čitavom svome biću određena da bude *majka*. Ona nije majka samo po tome što će dijete nositi pod svojim srcem devet mjeseci, već je čitavim svojim bićem, dušom i tijelom usmjerena prema tome uzvišenom zadatku. I dobro je da je to tako. I treba da bude tako. Majka rađa dijete, hrani ga i uči ga hodati, da bi od nje otišlo! To je prava majka. Majka koja neće da prekine vezu pupčane vrpce sa svojim djetetom, to nije prava majka. Nije prava žena-zaručnica, koja muža tretira kao dijete, niti je prava majka koja dijete tretira kao zaručnika. Kažu, da mnoge majke prođu tri faze u razvoju svoje ljubavi: najprije imaju zaručnika-muža, zatim dijete koje zauzme mjesto zaručnika, da bi se, na kraju, čitava predala Bogu. Zato tako često mi

svećenici imamo problema s takvim ženama... A još češće s časnim sestrama, koje su nekritički s Bogom na TI!

Na kraju...

Leonid Leonov u jednom svojem romanu donosi razgovor između dva brata. U tom razgovoru jedan od njih pokušava razjasniti zašto ga je ostavila žena. Reći će: »Znaš, brate, žensko je srce tajnovitije nego tumor na mozgu!«

Navedena literatura:

- Ivan Pavao II, *Mulieris dignitatem* - KS - Zagreb 1989.
- Aristotel, *Nikomahova etika*, - »Liber« - Zagreb 1982.
- Platon, *Gozba*, - BIGZ - Beograd - 1979.
- Plotin, *Eneade*, (I-IV) - »kristali« - Beograd - 1984.

Sommario

L'Autore prova di mostrare, come la dignità della donna veramente può e deve fondarsi nella ricchezza delle relazioni sponsali e nella fecondità della maternità sia della meternità spirituale come anche corporale. Il Sommo Pontefice lo illustra nella sua enciclica »Mulieris dignitatem«. Questo non è semplice, specialmente se siamo consci di che cosa passava alla donna tra la storia umana. Anche i grandi spiriti come Plato e Aristotele, anche parzialmente la Bibbia stessa, non hanno sempre oggettivamente giudicato la dignità della donna. Non presenta miracolo se anche il Papa una volta nel testo non è perfettamente preciso in questo riguardo. Secondo il Papa la donna gode in ogni riguardo gli stessi diritti i oblii comme l'uomo. La donna è un partner dell'uomo.